

Поповський Юрій Борисович

кандидат педагогічних наук

Донецький національний університет імен Василя Стуса

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНИХ ТРЕНІНГІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА
ПРОБЛЕМА**

Анотація. У статті здійснено аналіз педагогічної проблеми підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до професійного спілкування засобами навчальних тренінгів. Встановлено, що протягом останніх років все більша роль у підготовці економістів відводиться культурі професійного спілкування. Підсумовано результати проведених нами опитувань й резюмовано, що майбутні економісти та менеджери відчують труднощі у спілкуванні вже під час виробничих практик: вони не завжди можуть чітко висловлювати і відстоювати свою думку, уникати конфліктних ситуацій з колегами чи працівниками, долати психологічні бар'єри міжособистісної взаємодії. Проаналізовано особливості застосування навчальних тренінгів у професійній підготовці майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до професійного спілкування.

Ключові слова: *педагогічні умови, навчальні тренінги, професійна підготовка, економічна освіта, майбутні фахівці міжнародних економічних відносин, студенти.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах ведення міжнародного бізнесу, коли успіх на ринку багато в чому залежить від ефективності взаємодії з бізнес-партнерами, застосування традиційного комунікативного інструментарію є обмеженим і не відповідає вимогам часу. Це

зумовлює необхідність перегляду базових комунікативних концепцій і розробки нових підходів до професійної риторичної підготовки майбутніх ФМЕВ, що базується на визнанні цінності партнерської комунікації, коли пріоритетними категоріями стають не економічні категорії (вигода, прибуток), а довіра, взаєморозуміння, комунікація.

У зв'язку з цим перед вищою школою актуалізовано завдання підготовки висококваліфікованих, конкуренто-спроможних ФМЕВ, які володіють не лише фаховими економічними знаннями, а й здатні орієнтуватися в умовах професійної комунікації, ефективно розв'язувати завдання ділового спілкування. З огляду на це виникає потреба в переосмисленні та теоретико-методологічному обґрунтуванні процесу підготовки майбутніх ФМЕВ. При цьому вчені наголошують, що в нових соціально-економічних та соціокультурних умовах економічна освіта має бути спрямована не лише на формування певної системи знань чи розвиток компетенцій, але й виховувати в майбутніх фахівців професійно значущі якості для досягнення ділового успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Науковим підґрунтям розв'язання досліджуваної проблеми є праці зарубіжних економістів-теоретиків: Р. Акоффа, П. Дойля, Дж. Еткінсона, М. Мак-Дональда, Ф. Котлера, Дж. Куїнна, М. Портера, А. Томпсона, Ф. Хедоурі та ін.; теоретичні аспекти підготовки студентів економічних спеціальностей до ділового (професійного) спілкування (П. Бавіна, О. Васічкіна, Л. Віхляєва, Н. Волкова, М. Макаренко, І. Ромащенко, Т. Шепеленко та ін.).

Теоретичні засади спілкування обґрунтовано в наукових працях таких учених, як: Б. Ананьєв, Г. Андреева, Л. Виготський, О. Леонтєв, Б. Ломов, Б. Паригін, С. Рубінштейн та ін. Феномен комунікативної компетентності досліджено в роботах Ю. Ємельянова, Ю. Жукова, М. Заброцького, С. Максименка, Л. Петровської, Ф. Бекланда, Дж. Вімана К. Ларсона, М. Редмонда, Б. Шпіцберга.

Проблему використання інтерактивних методів навчання з метою підготовки висококваліфікованого фахівця до ділового спілкування вивчали П. Бавіна, Л. Волкова, І. Галиця, О. Галиця, О. Євтух, В. Ісаєв, Т. Кандиба, О. Котикова, І. Мельник, І. Мельничук, А. Міщенко, С. Мухіна, В. Редько, О. Сілкін, А. Соловійова, О. Січкарук, А. Панфілова, О. Пометун, Г. Цехмістрова та ін.

У наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних дослідників репрезентовано проблему ділового спілкування (І. Амінова, Н. Волкової, І. Кузнецова, В. Кукушина, Л. Титової, Ю. Фоміна та ін.). Питанням формування вмінь вирішувати конфліктні ситуації в процесі ділового спілкування присвячено студії Н. Андрущенко, Н. Вишнякової, Н. Гришиної, В. Джелалі, М. Єнікєєва, Н. Пилипенко, Б. Хасана, Ф. Хміль та ін.

Метою статті є аналіз педагогічної проблеми підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до професійного спілкування засобами навчальних тренінгів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим чинником розвитку економіки України, подолання кризових явищ у фінансовому секторі є реформування підготовки фахівців економічного профілю й модернізація системи професійної освіти загалом відповідно до міжнародних стандартів. Інтеграція в Європейський освітній простір, орієнтація на економічні системи розвинутих країн світу зумовили появу нових вимог щодо формування готовності студентів економічних спеціальностей та менеджменту до майбутньої професійної діяльності. Разом з тим шаблонне запозичення європейських інновацій може спричинити ігнорування вітчизняного досвіду професійної економічної освіти, в якому є чимало позитивних рис.

Протягом останніх років все більша роль у підготовці економістів відводиться культурі професійного спілкування. За результатами досліджень учених, її частка у фінансовому успіху фахівця складає від 50 до 85 %. Отже, від рівня обізнаності з основами комунікативної взаємодії, професійності спілкування суттєво залежить ефективність економічної діяльності. Розуміння

важливості комунікативної взаємодії супроводжується запровадженням в економічних закладах вищої освіти спеціальних навчальних тренінгів тощо.

Як свідчать результати проведених нами опитувань, майбутні економісти та менеджери відчують труднощі у спілкуванні вже під час виробничих практик: вони не завжди можуть чітко висловлювати і відстоювати свою думку, уникати конфліктних ситуацій з колегами чи працівниками, долати психологічні бар'єри міжособистісної взаємодії. Формуванню комунікативних умінь суперечать надмірне застосування під час аудиторних занять персональних комп'ютерів, супроводження модульно-рейтингової системи навчання тестовою формою контролю навчальних досягнень, яка звільняє студентів від необхідності живого спілкування.

Акцентуючи увагу на важливості комунікації в діяльності менеджерів, у літературі зустрічаються переконливі дані досліджень відомого американського викладача школи ораторського мистецтва Д. Карнегі, який вважав, що «лише 15 % фінансового успіху необхідно віднести на рахунок технічних знань спеціалістів, а решту 85 % – за рахунок культури спілкування». Так, Д. Карнегі зазначав, що в американській фірмі «Дженерал моторс» забороняється робити зауваження конструкторам чи якимось іншим способом псувати їм настрої, адже загальновідомо, що на продуктивність праці величезною мірою впливає настрої. Якщо начальник цеху похмурий, не усміхається під час спілкування з робітниками, йому загрожує звільнення. Дослідження доводять, що «поганий настрої знижує продуктивність працівників розумової праці на 70 %» [1, с. 6]. Аналіз специфіки менеджменту вказує на те, що приблизно 78 % робочого часу менеджера становить спілкування. Таким чином, деякі менеджери вважають, що від їхнього уміння спілкуватися залежить 85 % успіху бізнесу, а майже 80 % проблем будь-якої організації виникають у результаті неефективного спілкування [2, с. 18].

Як зазначає М. Виноградський, 60 % робочого часу менеджери витрачають на спілкування з працівниками свого колективу, а іншу частину (40 %) – на спілкування з вищим керівництвом і з колегами інших підрозділів

свої та інших організацій [3, с. 37]. Дослідження, які проводили М. Мескон, М. Альберт та Ф. Хедоурі, свідчать про те, що 59 % робочого часу менеджера-керівника становлять заплановані засідання, зустрічі, 10 % – незаплановані зустрічі, 6 % – розмови по телефону, 3 % – поїздки, огляд об'єктів [4, с. 44].

Звичайно, фахівець міжнародної економіки повинен мати глибоку підготовку з дисциплін економічного профілю, що визначає один із аспектів професійної компетентності. Зокрема, результати спеціальних досліджень формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю відображені у працях Л. Отрощенко.

Водночас, у теоретичному обґрунтуванні основ професійного навчання майбутніх фахівців зовнішньоекономічної сфери акцентуація робиться не тільки на спеціальній економічній освіті, але й на гуманітарній підготовці (зокрема, психолого-педагогічній та іншомовній), у процесі якої формуються основи комунікативної компетентності майбутніх економістів-міжнародників. Так, предметом дослідження І. Герасимової була гуманізація професійної підготовки майбутніх менеджерів виробничої сфери. У дисертаційному дослідженні Т. Поясок обґрунтовано шляхи психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю у вищих навчальних закладах, що спрямовується на формування комунікативної компетентності як складової гуманітарної підготовки.

У цьому аспекті заслуговує на увагу думка В. Погрібної, що комунікативна компетентність в узагальненому вигляді складається з кількох взаємозалежних компонентів:

- *гностичного*, що охоплює систему необхідних знань з теорії комунікації та соціальної перцепції;
- *проектувального*, пов'язаного з процесами прогнозування і передбачення;
- *регулятивного* або конструктивного, що полягає в умінні впливати;
- *комунікативного*, що виявляється в ефективному спілкуванні.

Адже високий рівень комунікативної компетентності забезпечує успішне освоєння методів управління людьми [5, с. 162]. Тому методологічною основою багатьох наукових пошуків у цьому напрямі були лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України з визначенням специфіки навчання іноземної мови в професійному аспекті, що базується на мистецтві ділової комунікації; шляхи забезпечення якості компетентісно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх економістів і впровадження новітніх технологій на заняттях з фахових дисциплін; психологічні особливості навчання професійного спілкування ФМЕВ та ін.

Враховуючи особливості комунікативної професійної підготовки ФМЕВ у контексті реалізації інноваційних підходів до вивчення гуманітарних дисциплін, був проведений всебічний аналіз наукових літературних джерел і дисертаційних досліджень з практики впровадження педагогічних інновацій у навчально-виховний процес професійної підготовки студентів спеціальності 056 «Міжнародна економіка». Опрацювання результатів наукових пошуків сучасних дослідників засвідчило, що в процесі підготовки майбутніх економістів в умовах нових технологій навчання у ЗВО використовуються нетрадиційні підходи до навчання студентів, що базуються на активній міжособистісній взаємодії. Зокрема, психолого-педагогічний тренінг розглядається науковцями як активний засіб підвищення комунікативної компетентності майбутнього фахівця фінансово-економічної сфери [6].

Так, група науковців Київського національного економічного університету розробила *бізнес-тренінги* для економістів, що дають змогу сформувати у студентів практичні вміння і навички виконання професійних дій працівників економічної галузі.

Розглядаючи навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах, Л. Бондарева зазначає, що впровадження в навчальний процес вищого економічного навчального закладу цих педагогічних інновацій, сприяє забезпеченню ефективного спрямування процесу здобуття вищої економічної

освіти на майбутню професійну діяльність [7]. Проведений дослідницею теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки студентів економічних закладів вищої освіти засобами навчального тренінгу показав, що ця педагогічна інновація розглядається як:

- важлива *складова професійного навчання*, що має своїм завданням формування відповідних навичок та вмінь;
- сплановані і систематизовані *зусилля з модифікації або розвитку умінь і установок людини засобами навчання для ефективного виконання одного чи декількох видів діяльності*;
- *інтенсивне навчання з практичною спрямованістю*;
- *активна навчальна діяльність*, під час якої студенти визначають (або тренують) способи, системи, явища, процеси майбутньої професійної діяльності.

Визначаючи особливості професійної підготовки економістів-міжнародників у контексті реалізації інноваційних підходів до вивчення гуманітарних дисциплін, ми враховували результати наукових пошуків Л. Бондаревої щодо сутності навчального тренінгу в професійній підготовці майбутніх фахівців. Дослідниця зазначає, що науковці розглядають його як:

- *тренінговий метод навчання* – спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності;
- *спосіб спільної діяльності* викладача і студентів, що передбачає оволодіння майбутніми фахівцями соціальним досвідом людства та керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студентів з боку педагога (А. Алексюк);
- *засіб і шлях* (впорядкована дія) з метою одержання певного результату в процесі навчально-виховної роботи (О. Падалка);
- *спосіб навчання*: організаційна форма навчання – навчально-тренувальна форма (О. Куклін, О. Щербак);
- *педагогічну технологію* – систему найбільш раціональних способів досягнення педагогічної мети, наукову організацію навчально-виховного

процесу й ефективні способи досягнення кінцевих освітньо-культурних цілей (В. Безпалько);

– *системний метод* створення, застосування та визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти (С. Сисоєва, Т. Поясок) [7].

На основі аналізу досліджень з використання навчальних тренінгів як засобу професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю встановлено, що навчальний тренінг в економічному університеті може використовуватися не тільки для створення моделей навчально-тренувальних бізнес-інкубаторів, але й для навчання викладачів вищої школи.

Висновки. Отже, ураховуючи теоретичні основи професійної комунікативної підготовки майбутніх ФМЕВ, з використанням таких педагогічних інновацій, як навчальні тренінги: по-перше, мають бути спеціально підготовлені інструктивно-методичні матеріали, які враховуватимуть сучасні вимоги до професійної діяльності майбутніх ФМЕВ; по-друге, розроблені тренінгові матеріали, які будуть використовуватися у професійній підготовці, мають бути адаптовані викладачами фахових дисциплін для навчання студентів з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців зовнішньоекономічної сфери, що, в свою чергу, потребує готовності педагогів до застосування цих педагогічних інновацій; по-третє, обов'язковою умовою використання навчальних тренінгів у підготовці майбутніх ФМЕВ є активна навчальна діяльність студентів під час виконання тренінгових вправ.

Адже доведено, що навчальний тренінг сприяє динамічним змінам у професійних вміннях студентів, розвитку у них різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у висвітлені методики застосування навчальних тренінгів у підготовці майбутніх

фахівців міжнародних економічних відносин з використанням інформаційних технологій.

Список використаної літератури

1. Шейнов В. П. Психология власти. – М.: Ось-89, 2003. 528 с.
2. Чайка Г. Л. Культура ділового спілкування менеджера: навч. посіб. – К. : Знання, 2005. 442 с.
3. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Організація праці менеджера: навч. посіб. для студ. екон. вузів. – К. : Кондор, 2007. 414 с.
4. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1992. 702 с.
5. Бичок А. В. Культура професійного спілкування як компонент професійної підготовки фахівців економічного профілю. *Підготовка фахівців у системі професійної освіти: проблеми, технології, перспективи*: матер. Всеукр. наук.-метод. конф. (Кривий Ріг, 9–10 квітня 2009 р.). – Кривий Ріг, 2009. С. 162–164.
6. Мельничук І. М. Психолого-педагогічний тренінг як активний засіб підвищення комунікативної компетентності майбутнього фахівця фінансово-економічної сфери. *Педагогічний альманах*. – Херсон : РПО, 2010. Вип. 6. С. 97–101.
7. Бондарєва Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 250 с.

Поповский Юрий

**ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ
ОБЩЕНИЮ СРЕДСТВАМИ УЧЕБНЫХ ТРЕНИНГОВ КАК
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА**

Аннотация. В статье осуществлен анализ педагогической проблемы подготовки будущих специалистов международных экономических отношений к профессиональному общению средствами учебных тренингов. Установлено, что в последние годы все большую роль в подготовке экономистов отводится культуре профессионального общения. Подведены итоги проведенных нами опросов и резюмировано, что будущие экономисты и менеджеры испытывают трудности в общении уже во время производственных практик: они не всегда могут четко выразить и отстаивать свое мнение, избегать конфликтных ситуаций с коллегами или сотрудниками, преодолевать психологические барьеры межличностного взаимодействия. Проанализированы особенности применения учебных тренингов в профессиональной подготовке будущих специалистов международных экономических отношений к профессиональному общению.

Ключевые слова: педагогические условия, учебные тренинги, профессиональная подготовка, экономическое образование, будущие специалисты международных экономических отношений, студенты.

Поповський Юрій

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНИХ ТРЕНІНГІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА
ПРОБЛЕМА**

Анотація. У статті здійснено аналіз педагогічної проблеми підготовки майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до професійного спілкування засобами навчальних тренінгів. Встановлено, що протягом останніх років все більша роль у підготовці економістів відводиться культурі професійного спілкування. Підсумовано результати проведених нами опитувань й резюмовано, що майбутні економісти та менеджери відчують труднощі у спілкуванні вже під час виробничих практик: вони не завжди можуть чітко висловлювати і відстоювати свою думку, уникати конфліктних

ситуацій з колегами чи працівниками, долати психологічні бар'єри міжособистісної взаємодії.

Підсумовано, що навчальний тренінг як педагогічна інновація розглядається у таких контекстах: важлива складова професійного навчання, що має своїм завданням формування відповідних навичок та вмінь; сплановані і систематизовані зусилля з модифікації або розвитку вмінь і установок людини засобами навчання для ефективного виконання одного чи декількох видів діяльності; інтенсивне навчання з практичною спрямованістю; активна навчальна діяльність, під час якої студенти визначають (або тренують) способи, системи, явища, процеси майбутньої професійної діяльності.

Проаналізовано особливості застосування навчальних тренінгів у професійній підготовці майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до професійного спілкування. Резюмовано, що для використання навчальних тренінгів: по-перше, мають бути спеціально підготовлені інструктивно-методичні матеріали, які враховуватимуть сучасні вимоги до професійної діяльності майбутніх ФМЕВ; по-друге, розроблені тренінгові матеріали, які будуть використовуватися у професійній підготовці, мають бути адаптовані викладачами з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців зовнішньоекономічної сфери; по-третє, обов'язковою умовою використання навчальних тренінгів є активна навчальна діяльність студентів під час виконання тренінгових вправ.

Ключові слова: *педагогічні умови, навчальні тренінги, професійна підготовка, економічна освіта, майбутні фахівці міжнародних економічних відносин, студенти.*